

14. marca 2023 14:38 📌 **Vizuálne umenie**

Namiesto pátosu a vrások nadhľad. Výstava Senior linka vyvracia zúžený obraz staroby

DÁVID GABERA

Z výstavy Senior linka v Stredoslovenskej galérii v Banskej Bystrici. Foto – Lukáš Rohárik

V Stredoslovenskej galérii v Banskej Bystrici je výstava zameraná na ľudí v zrelom veku. „Je pre mňa trochu osobná, keďže žijem s mamou, ktorá je pre mňa inšpiratívnou osobou,“ vraví kurátorka Petra Hanáková.

Keď v roku 2020 v dôsledku pandémie skončili domovy pre seniorov na mesiace zatvorené a starší ľudia boli vyzvaní, aby zo svojich bytov a domov vychádzali len

v nevyhnutných prípadoch, na dverách nejednej inštitúcie sa začali objavovať oznamy vyzývajúce na pomoc. Obsahovali zoznam položiek, ktoré možno nakúpiť, s miestom, kam ich treba doručiť, a s priloženým telefónnym kontaktom – senior linkou.

Senior linka je aj názov aktuálnej výstavy v Banskej Bystrici. Pozostáva z umeleckých projektov slovenských a českých autorov a autoriek z posledných rokov, ktoré sú zamerané na seniorov. Tí však na rozdiel od situácie spred pár rokov nie sú odkázaní na pomoc druhých, ale ukazujú sa ako aktívni a vitálni ľudia, bez ktorých by jednotlivé diela nevznikli.

Z výstavy Senior linka v Stredoslovenskej galérii v Banskej Bystrici. výstava trvá do 2. apríla 2023. Foto – Lukáš Rohárik

Z výstavy Senior linka v Stredoslovenskej galérii v Banskej Bystrici. Foto – Ivana Majtan Klepáčová

Z výstavy Senior linka v Stredoslovenskej galérii v Banskej Bystrici. Foto – Lukáš Rohárik

Kurátorka výstavy Petra Hanáková (uprostred) počas vernisáže. Foto – Ivana Majtan Klepáčová

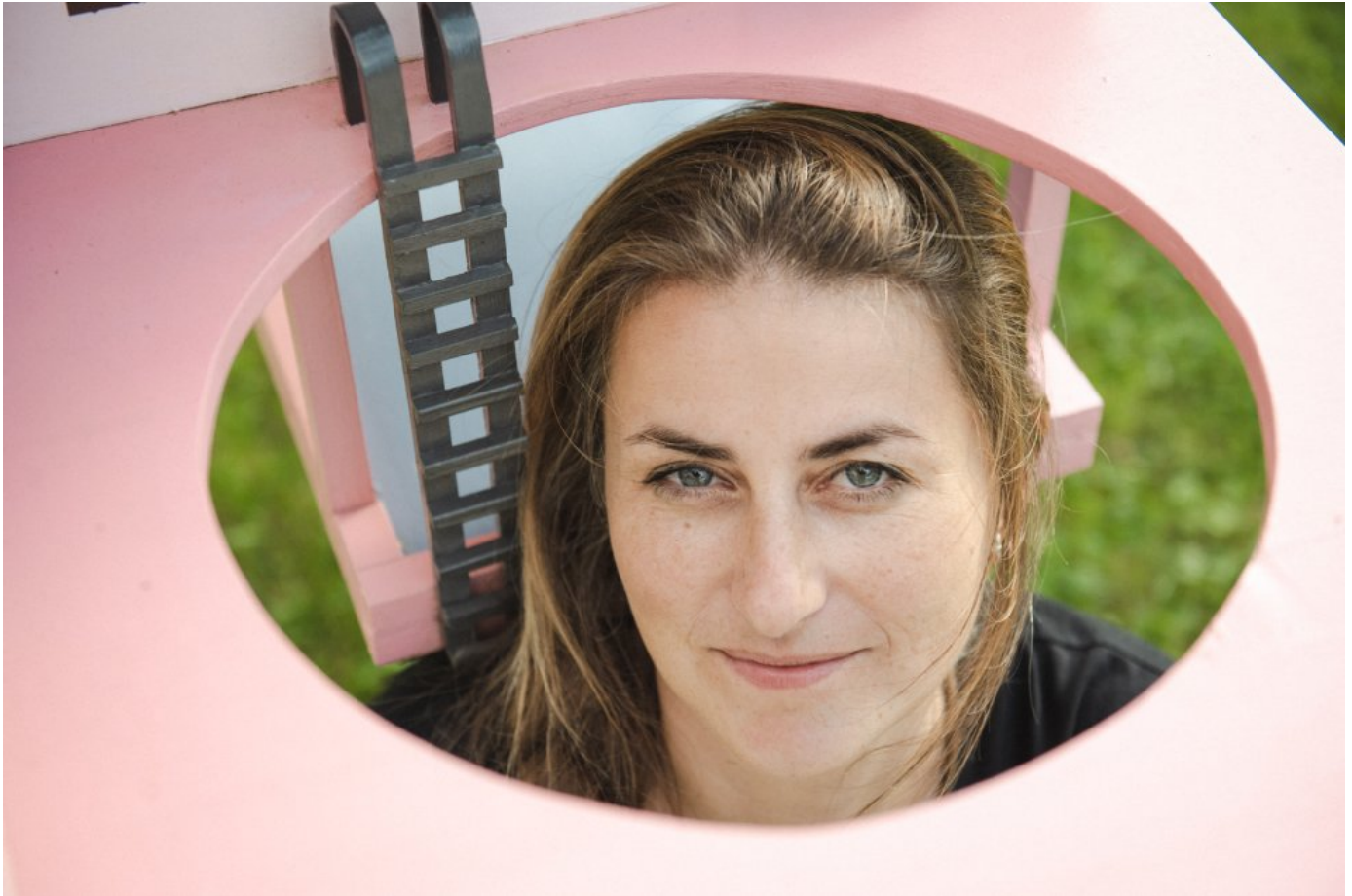
Návrat do života

„Rada skladám výstavy z vecí, ktoré majú hlbšiu myšlienku a vyjavujú aj našu súčasnosť. Keďže starých ľudí v spoločnosti stále pribúda, vznikajú aj umelecké projekty, ktoré túto skutočnosť reflektujú,“ hovorí kurátorka výstavy Petra Hanáková.

Na výstavnom projekte začala intenzívnejšie pracovať práve v období šírenia koronavírusu, keď sa veľa hovorilo o dobrovoľníctve či nezištnej pomoci starším. Zvýšený záujem o seniorov v umení však sleduje už dlhšie, podľa nej sa takéto prejavy objavujú už od začiatku nultých rokov, keď sa do popredia dostali sociálne a komunitné témy.

Za prelomový projekt z hľadiska práce so seniormi kurátorka považuje dielo českej umelkyne Kateřiny Šedej *Je to jedno*, ktorá s ním v roku 2005 zvíťazila v Cene Jindřicha Chalupeckého. Šedá si k projektu prizvala svoju starú mamu, ktorá kedysi pracovala ako predavačka v domácich potrebách. Jej úlohou bolo rozpamätať sa na svoje

produktívne roky, čoho výsledkom boli stovky technických kresieb, akýsi pamätový katalóg produktov v obchode.

Kateřina Šedá. Foto – archív K. Š.

„Toto dielo bolo úplné zjavenie,“ hovorí Hanáková. „Bolo to v čase nových médií, keď výtvarníci ešte stále potrebovali mať dobrú kameru a projektor, a Kateřina Šedá zrazu prišla s takouto ‚lacnou‘ vecou. Malo to však veľký prínos, pretože po hodinách rozhovorov a medziludskom kontakte sa jej dovtedy laxnú starú mamu podarilo akoby vrátiť do života,“ vraví Petra Hanáková.

Prečítajte si

High Five: Vyjst' von, uvidieť svoj dom, ostať človekom. Kateřina Šedá podáva ruku seniorom

Ako zjavenie pôsobí aj jedno z posledných diel Kateřiny Šedej *Herzlich Willkommen!* (*Vitajte!*), ktoré sa objavuje aj na banskobystrickej výstave. Dielo vznikalo na základe rozhovorov so seniormi v domove dôchodcov v rakúskom Hainfelde, ktorí sa mali

rozpamätať na svoje predošlé domovy, a umelkyňa podľa nich vytvorila zmenšené modely príbytkov pripomínajúcich dedinku drevených vtáčích búdok.

Tento podivuhodný, pestrofarebný a rozprávkový areál sa nachádza v úvodnej miestnosti výstavy. Diváka tak od prvého momentu konfrontuje s hlavnou témou projektu a cez otázku, kto je skutočným autorom diela, ho nabáda na uvažovanie o tom, akú úlohu v ňom seniori zohrali.

Projekt Kateřiny Šedej – Herzlich Willkommen! (Vitajte!) na výstave Senior linka. Foto – Lukáš Rohárik

Projekt Kateřiny Šedej – Herzlich Willkommen! (Vitajte!) na výstave Senior linka. Foto – Lukáš Rohárik

Namiesto sentimentu humor a nadhľad

Oba projekty Kateřiny Šedej spája, že seniori v nich nie sú len predmetom záujmu, ale stávajú sa aj súčasťou umeleckého procesu. Dostávajú sa tak do iného svetla, než v ktorom sme zvyknutí ich bežne vnímať.

Potvrďuje to aj projekt *Zuzanka*. Fotografka Daniela Kaprálová v ňom dlhodobo zachytávala svoju mamu, ktorú fotila doma pri bežných činnostiach. Náhodné momentky zo začiatku procesu však postupne nahradili inscenované zábery, na ktorých hlavná postava pózuje pred objektívom. Príkladom môže byť scéna, na ktorej má dôchodkyňa na hlave veniec a je pritom oblečená v nočnej košeli.

Štylizované zábery, v ktorých sa seniorka ocitá v rôznych nezvyčajných situáciách, odkazujú aj na projekt fotografky Zuzany Pustaiovej. Tá fotila svojich starých rodičov, vlastníkov vinice, ktorí podľa jej slov nikam nechodia, a preto im u seba v štúdiu zinscenovala prostredie, akoby boli kdesi na horskej turistike alebo na lyžiach.

Séria Zuzany Pustaiovej na výstave Senior linka. Foto – Lukáš Rohárik

„Fotografia mala odjakživa k starobe osobitý vzťah,“ hovorí Petra Hanáková, podľa ktorej bol v slovenskej fotografii starý človek dlhodobo centrom pozornosti, pričom najvýraznejším príkladom je portrétna séria liptovských vrchárov od Martina Martinčeka. „Dá sa povedať, že takáto vráskavá staroba na Martinčekových fotkách, kde ľudia nemajú zuby a sú akoby živé mŕtvolky, je prítomná dodnes. Objavuje sa však aj jedna nová, performatívnejšia podoba,“ hovorí Hanáková s tým, že podobne ako v zmienených fotografických cykloch vidieť menej patetické a viac humorné, ba vyslovene recesistické obrazy.

Fotografie Zuzany Pustaiovej však obsahujú ešte čosi navyše okrem vtipného zveličenia a v období pandémie zintenzívneného želania starých ľudí uniknúť preč z domáceho prostredia. Pohľad na obnažené telá dôchodcov, ktorí ako perfoмери pod svetlami reflektorov ležia na deke, ukazuje aj na snahu vymaniť túto skupinu obyvateľstva zo zaužívaných škatuliek a noriem – ukazuje ich túžbu byť *niekde inde*.

Projekt Bet Ortenovej a Veroniky Ruppertovej: Ohrozený druh? 2021 na výstave Senior linka. Foto – Lukáš Rohárik

Projekt Lenky Záhorkovej: Tak to bolo, 2019, na výstave Senior linka. Foto – Lukáš Rohárik

Z výstavy Senior linka v Stredoslovenskej galérii v Banskej Bystrici. výstava trvá do 2. apríla 2023. Foto – Lukáš Rohárik

Staroba je prirodzená, ale iba za zatvorenými dverami

Túžba byť niekde inde je aj myšlienkou výstavy. Výber projektov zo súčasnej umeleckej tvorby, v rámci ktorých sa objavujú seniori v rôznych pozíciách – sú napríklad súčasťou lokálneho spravodajstva alebo spoločne s deťmi stavajú úkryt z vetiev – zároveň slúži ako polemika o tom, ako je v našej spoločnosti staroba vnímaná.

„Spoločnosť je plná ageizmu. Stereotypizáciu či diskrimináciu ľudí staršieho veku vidieť napríklad v reklamách, ktoré čoraz viac cieľia na seniorov, no stále sú skôr zdravotnícke,“ vraví Hanáková „O starých ľuďoch sa zväčša dozvedáme len v zmysle odchádzania, choroby a smrti. Aj keď sme v našej spoločnosti týmito obrazmi zamorení, nemyslím si, že staroba musí byť len takáto,“ hovorí.

Prečítajte si

Život prežila radšej na samote, než by sa mala podvoliť režimu. V mojich očiach vyhrala, hovorí o Babe z lesa Lena Jakubčáková

Stereotypný obraz seniora či depresívny tón je podľa nej dlhodobou osobitnou kapitolou v médiách. V televíziách sa dodnes objavujú kriminálne žánre o dôverčivých a oklamaných senioroch, najmä seniorkách, ktoré naleteli podvodníkom. Okrem populárnych programov to však vidieť aj v kultúrnych rubrikách niektorých mienkotvorných denníkov, ktoré sú presýtené nekrológmi umelcov.

Z výstavy Senior linka v Stredoslovenskej galérii v Banskej Bystrici. Foto – Ivana Majtan Klepáčová

Zmenu situácie však Hanáková sleduje práve vo vizuálnom umení či literatúre a ako filmová vedkyňa aj vo filmovom priemysle posledných rokov. Kniha *Žitkovské bohyně* od českej spisovateľky Kateřiny Tučkovéj, nedávne filmy *Teroristka*, *Bába z ledu* či *Druhý dych* alebo celovečerné dokumenty postavené na niekoľkohodinových rozhovoroch s pamätníkmi – toto sú podľa nej len niektoré z mnohých príkladov, v ktorých sa do popredia dostávajú snahy tvorcov komplexnejšie preniknúť do staršieho sveta.

„Je napríklad veľa filmov, v ktorých je ústrednou postavou starý pár, objavujúci nejakého kostlivca v skrini. Po rokoch musia spolu riešiť, ako celý život fungovali. Alebo sa objavuje aj starecká láska a sexualita. Sú to všetko prirodzené veci, v spoločnosti však o nich neprebiehajú debaty. Netvrdím, že sa to má bulvarizovať, ale je úplne

normálna vec, že seniori nie sú len babky, ktoré idú s barlou do potravín, a dedkovia, čo potrebujú zubné náhrady. Sú medzi nimi aj tí, ktorí potrebujú druh kultúrneho programu, alebo sú to vedeckí pracovníci a emeritní profesori, ktorí fungujú ako normálni ľudia," hovorí Petra Hanáková.

Projekt Daniely Krajčovej: Hnutelnosti/Movables, 2008 na výstave Senior linka. Foto – Lukáš Rohárik

Séria Daniely Kapráľovej: Zuzanka, 2003 – 2008 na výstave Senior linka. Foto – Lukáš Rohárik

Séria Leny Jakubčákovej: Baba z lesa, 1998 – 2017 na výstave Senior linka. Foto – Lukáš Rohárik

Peter Sit: Život jedného človeka je jeden celý vesmír. 2008 – 2018 na výstave Senior linka. Foto – Lukáš Rohárik

Každodenná inšpirácia

Kurátorský výber Petry Hanákovej je výnimočným počinom. Výstavy s podobnými témami, zvlášť v menších regionálnych galériách, sa v našom prostredí neobjavujú často. Priznať si však treba, že má aj svoje chyby.

Vzhľadom na tému trochu rozporuplne pôsobí umiestnenie výstavy v galerijnej budove Pretória, ktorá nie je bezbariérová, a návštevníci musia prejsť niekoľko podlaží po schodoch – čo je, žiaľ, realita mnohých slovenských galérií. Zároveň chýba projekt, ktorý by aktivizoval miestnych seniorov (výnimkou je štandardný program galérie, v ktorom pedagogičky pracujú s miestnymi seniorskými skupinami), čo sa však dá pochopiť obmedzeným publikom galérie.

Naopak, hlavným pozitívom je, že zjednodušený pohľad na seniorov, ktorý projekt narúša, sa podarilo tematizovať v spôsobe inštalácie.

Prečítajte si

Osem rokov fotil svoju babku, keď sa cítila nepotrebná. Báľ som sa, či to ľudia nebudú vnímať ako vtip, ale pochopili to, hovorí Peter Sit

Od symbolického vypočutia a pochopenia prostredníctvom úvodného projektu Kateřiny Šedej totiž výstava na ďalších podlažiach postupne predstavuje výsledky spoluprác medzi umelcami a seniormi v rámci umeleckých workshopov, až sa dostáva k osobným projektom, v ktorých výtvarníci pracujú so svojimi rodinnými príslušníkmi.

Finále výstavy napokon predstavuje dlhoročné projekty umelca Petra Sita, ktorý dokumentoval svoju starú mamu, a cyklus fotografií *Baba z lesa* fotografky Leny Jakubčákovéj. V oboch prípadoch sú seniori nielen hlavnými postavami diel, a teda predmetom záujmu, ale vystupujú v nich ako plnohodnotné, komplexné osobnosti so všetkými svojimi životnými skúsenosťami, ktoré tvoria nielen dôležitú súčasť života svojich blízkych, ale i celej spoločnosti.

„Aj pre mňa je projekt trochu osobný, keďže žijem s mamou, ktorá je pre mňa inšpiratívnou osobou,“ vraví Petra Hanáková. „Je veľmi vitálna, a keď dennodenne vidím motivačné vzorce, tak mám pocit, že aj môj život je kvalitnejší a pestrejší. A to platí všeobecne. Ak takýchto ľudí nebudeme len zovšeobecňovať, ale ukazovať ako plnohodnotné osoby, tak aj naša spoločnosť môže byť o čosi pestrejšia a hodnotnejšia.“

Máte pripomienku alebo ste našli chybu? Prosíme, napíšte na pripomienky@dennikn.sk.